

Κείμενα πολιτικής (Policy Brief)/ 16

Μάρτιος 2018

Άνιση κατανομή φορολογικής επιβάρυνσης φυσικών προσώπων στην Ελλάδα της κρίσης

Βλάσης Μισσός

1. Εισαγωγή

Η αυξημένη συμβολή των άμεσων φόρων εισοδήματος φυσικών προσώπων στην επίτευξη των υψηλών δημοσιονομικών στόχων (πρωτογενών πλεονασμάτων) της περιόδου 2012-2017 στην Ελλάδα προέκυψε στο πλαίσιο της εφαρμογής ευρύτατων πολιτικών εσωτερικής υποτίμησης (IMF, 2012). Κομβικής σημασίας αλλαγές της ασκούμενης φορολογικής πολιτικής (Ν. 4172/13) αφορούν την εμφανή τάση διεύρυνσης της φορολογικής βάσης (ESM, 2017: 4)¹ στην αύξηση των φορολογικών συντελεστών, στη μείωση του αφορολόγητου ορίου και στην ένταξη υψηλών τεκμηρίων διαβίωσης. Αυτές, καθώς και άλλες ουσιαστικές αλλαγές του συστήματος φορολόγησης, ενέτειναν το επίπεδο φορολογικής επιβάρυνσης φυσικών προσώπων και όξυναν την ανισότητα της κατανομή εισοδήματος.

Στο παρόν Κείμενο Πολιτικής υποστηρίζεται ότι η προωθούμενη μεταρρύθμιση του πλαισίου φορολογίας φυσικών προσώπων εφαρμόστηκε με γνώμονα τη συγκράτηση της δυνητικής απώλειας εσόδων ως απότοκου της ραγδαίας μείωσης δηλωθέντος εισοδήματος. Επιπρόσθετα, εξετάζεται η αύξηση της ανισοκατανομής των φορολογικών βαρών φυσικών προσώπων, καθώς και οι μεταβολές των διαφόρων πηγών εισοδήματος. Κατόπιν πρωτότυπης επεξεργασίας των δεδομένων φορολογίας, αποτιμώνται οι επιπτώσεις στο δηλωθέν και φορολογούμενο εισόδημα φυσικών προσώπων, καθώς και οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που λαμβάνουν χώρα εντός των πολύ υψηλών

¹ Μεταξύ των ετών 2011 και 2016, οι φορολογικές δηλώσεις αυξήθηκαν κατά 500 χιλιάδες, από 5,7 σε 6,2 εκατ.

τμημάτων της εισοδηματικής κατανομής (ανώτερο 5% των φορολογικών δηλώσεων).

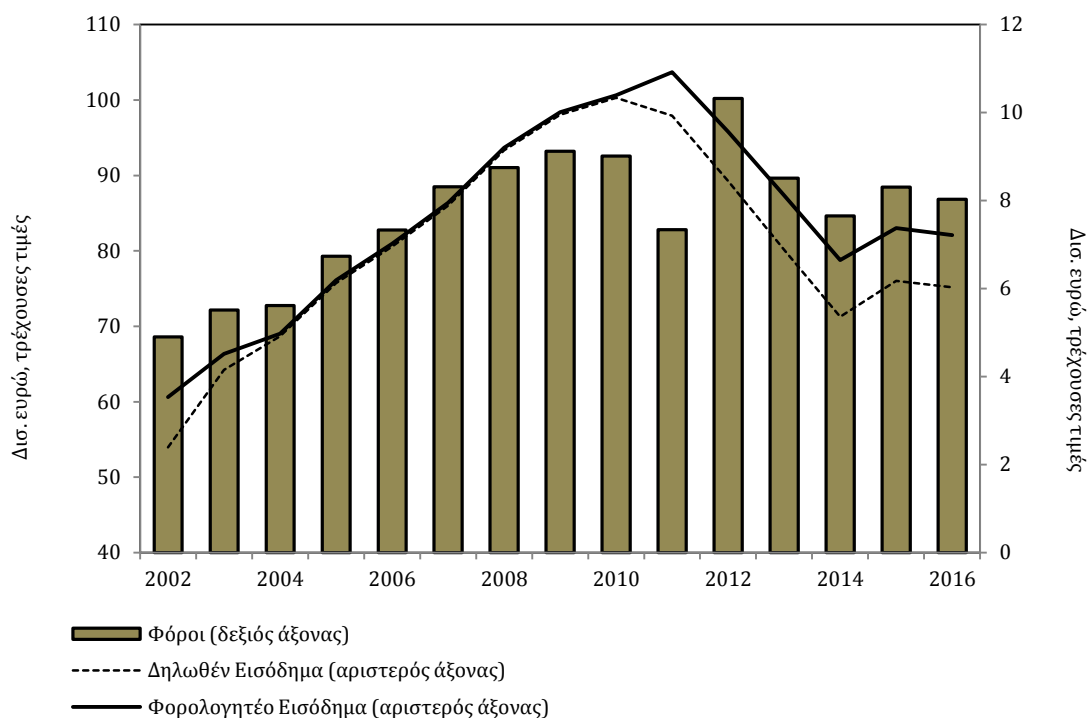
2. Δηλωθέν και φορολογούμενο εισόδημα φυσικών προσώπων

Για την κατανόηση των δεδομένων απαιτείται ο διαχωρισμός μεταξύ δηλωθέντος και φορολογούμενου εισοδήματος. Το πρώτο αφορά το σύνολο των ετήσιων εισοδημάτων κάθε πηγής όπως δηλώνονται από τους υπόχρεους, ενώ το δεύτερο αναφέρεται στο τελικό αποτέλεσμα της φορολογητέας ύλης, όπως καθορίζεται από την εφαρμογή των εκάστοτε φορολογικών διατάξεων – κυρίως από την επιβάρυνση τεκμαρτού εισοδήματος. Στο Διάγραμμα 1 απεικονίζονται το δηλωθέν, το φορολογούμενο εισόδημα, καθώς και το συνολικό ύψος των ετήσιων φόρων εισοδήματος φυσικών προσώπων. Κατά την περίοδο 2002-2010, η αύξηση των εισοδημάτων αντανάκλα τη μεγεθυντική πορεία της οικονομίας, ενώ η πτώση που παρατηρείται από το 2011 και μετά αντιστοιχεί στην ύφεση που ακολούθησε.

Τα δεδομένα φορολογίας εισοδήματος ενέχουν έναν βαθμό χρονικής υστέρησης στην αποτύπωση του μακροοικονομικού περιβάλλοντος. Στο Διάγραμμα 1, τα έτη αντιστοιχούν σε οικονομικά έτη και αφορούν το ύψος του εισοδήματος που αποκτήθηκε κατά το προηγούμενο φορολογικό έτος. Συνεπώς, όταν γίνεται αναφορά στο έτος 2016, εννοείται το εισόδημα που αποκτήθηκε κατά το προηγούμενο έτος (2015), αλλά για το οποίο οι φόροι βεβαιώθηκαν το 2016. Έτσι αιτιολογείται και η χρονική υστέρηση εμφάνισης της κάμψης των εισοδημάτων σε σχέση με το ΑΕΠ.

Η σημαντική απόκλιση μεταξύ δηλωθέντος και φορολογούμενου εισοδήματος αντανάκλα μια όψη των μέτρων εσωτερικής υποτίμησης στην Ελλάδα. Έως και το 2009, τα δύο μεγέθη κυμαίνονταν στα ίδια περίπου επίπεδα. Από το 2010 και ύστερα, η απόκλισή τους σηματοδοτεί τη σταδιακή μεταστροφή της φορολογικής πολιτικής που υπαγορεύτηκε από την ανάγκη δημιουργίας φορολογητέας ύλης. Η διαφορά τους οφείλεται στην επιβολή τεκμηρίων διαβίωσης που καταλογίστηκαν –κυρίως– σε δηλώσεις με μηδενικό ή εξαιρετικά μικρό εισόδημα. Συγκεκριμένα, από τα 7 δισ. της συνολικής διαφοράς μεταξύ δηλωθέντος και φορολογούμενου εισοδήματος που καταγράφηκε το 2016, τα 5,8 επιβάρυναν το χαμηλότερο 40% των φορολογικών δηλώσεων! Κατ' αυτό τον τρόπο, η ασκούμενη φορολογική πολιτική δημιούργησε και αντίστοιχης τάξης «πλασματικό» ή τεκμαρτό εισόδημα (φορολογητέα ύλη).

Διάγραμμα 1: Δηλωθέν εισόδημα, φορολογητέο εισόδημα και φόροι (Ελλάδα, 2002-2016)

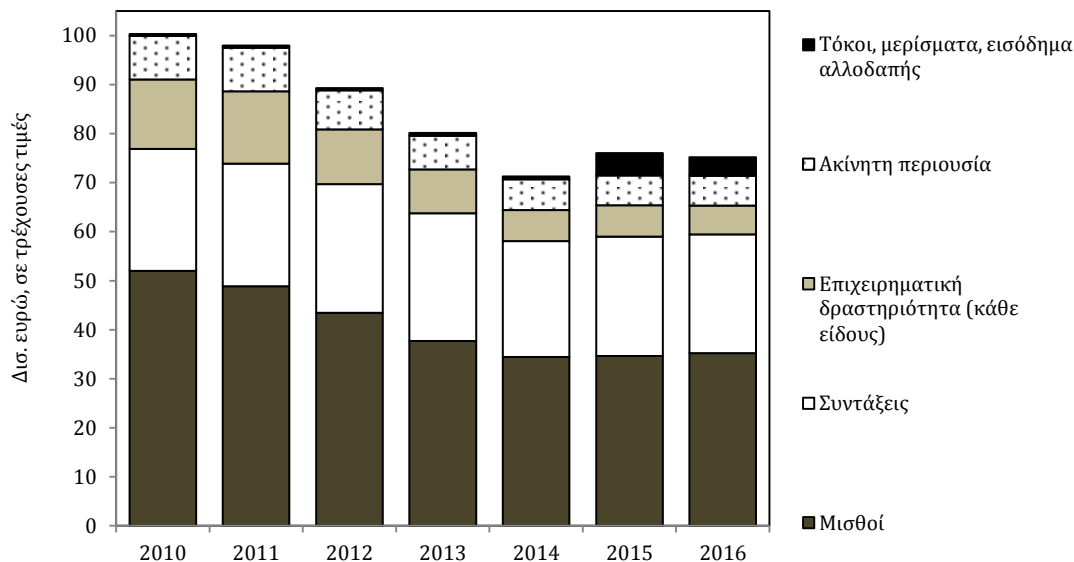
Πηγή: ΓΓΠΣ, ΑΑΔΕ

Το οικονομικό έτος 2011 αποτελεί ορόσημο μεταστροφής του πλαισίου φορολογίας εισοδήματος. Συγκεκριμένα, είναι η πρώτη χρονιά κατά την οποία το φορολογούμενο εισόδημα αυξάνεται σε αντίθεση με το δηλωθέν, το οποίο σημειώνει πτώση, ενώ παράλληλα μειώνεται το σύνολο των βεβαιωμένων φόρων. Με άλλα λόγια, τα έσοδα από φόρους εισοδήματος δεν ακολούθησαν την πορεία του φορολογούμενου εισοδήματος, αλλά του δηλωθέντος. Η εν λόγω αναντιστοιχία «διορθώνεται» κατά το αμέσως επόμενο φορολογικό έτος (2012) όταν οι άμεσοι φόροι φυσικών προσώπων αυξάνονται στο –ιστορικά υψηλό– επίπεδο των 10,3 δισ. ευρώ (τρέχουσες τιμές). Έκτοτε, οι μεταβολές άμεσης φορολογίας φυσικών προσώπων ακολουθούν τις αντίστοιχες του φορολογούμενου εισοδήματος.

Η καταγραφή της πορείας των εσόδων αξιολογείται σε αντιδιαστολή με τις μεταβολές εισοδήματος. Μεταξύ των ετών 2002 και 2010, το συνολικό δηλωθέν εισόδημα αυξήθηκε κατά 86%, το φορολογούμενο κατά 66% και η φορολογία εισοδήματος κατά 84%. Συνεπώς, η αύξηση των φόρων ακολούθησε την αντίστοιχη του δηλωθέντος εισοδήματος. Εν συνεχεία, μεταξύ των ετών 2010 και 2016, το δηλωθέν εισόδημα μεταβλήθηκε κατά -25%, το φορολογούμενο κατά -18% και τα έσοδα κατά -11%. Παρά τη σημαντική μείωση των δηλωθέντων εισοδημάτων σε επίπεδα που αντιστοιχούν στη συνολική μείωση του ΑΕΠ, η αύξηση των φορολογικών συντελεστών, η διεύρυνση της

φορολογικής βάσης και η συμβολή του τεκμαρτού εισοδήματος συγκράτησαν τη μείωση των αντίστοιχων εσόδων από άμεσους φόρους εισοδήματος.

Διάγραμμα 2: Μεταβολή συνολικού δηλωθέντος εισοδήματος φυσικών προσώπων κατά πηγή σε ευρώ (τρέχουσες τιμές, 2010-2016)

Πηγή: ΓΓΠΣ και ΑΑΔΕ

Στη διάρκεια της περιόδου 2010-2016, οι διακυμάνσεις του δηλωθέντος εισοδήματος κατά είδος εμφανίζουν διαφοροποιημένη συμπεριφορά που χρήζει περαιτέρω αποσαφήνισης. Κατά κύριο λόγο, η πτώση του συνολικού δηλωθέντος εισοδήματος οφείλεται στη μείωση εισοδημάτων από μισθωτές υπηρεσίες. Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 2, το σύνολο των μισθών που δηλώνονται ετησίως υποχώρησε από 52 σε 35 δισ. ευρώ (τρέχουσες τιμές). Από την άλλη μεριά, τα εισοδήματα από συντάξεις φαίνεται ότι συμβάλλουν στη συγκράτηση του γενικού επιπέδου εισοδημάτων, αφού εμφανίζονται μειωμένα κατά μόλις 1 δισ. ευρώ (από 25 σε 24 δισ. ευρώ). Το γεγονός αυτό φαίνεται αναντίστοιχο των περικοπών που υπέστησαν οι συνταξιούχοι κατά την εξεταζόμενη περίοδο, δεδομένης της κατάργησης της 13ης και της 14ης σύνταξης, καθώς των περαιτέρω περικοπών που επιβλήθηκαν σε κύριες και επικουρικές. Μια ενδεχόμενη ερμηνεία που προσφέρεται ώστε να εξηγηθεί η διατήρηση του επιπέδου των συντάξεων στα προ κρίσης επίπεδα, είναι αυτή της αύξησης του αριθμού των φορολογικών δηλώσεων των συνταξιούχων κατά 380 χιλιάδες (από 1,62 σε 2 εκατ.). Συνεπώς, ένας σημαντικότατος αριθμός φορολογουμένων δηλώνουν συνταξιούχοι, με αποτέλεσμα το εισόδημα των συντάξεων να διατηρείται σχεδόν αμετάβλητο, λόγω της αυξημένης συμβολής τους στο σύνολο των φορολογικά υπόχρεων.

Σημαντικές είναι και οι μεταβολές των δηλωθέντων εισοδημάτων από επιχειρηματική δραστηριότητα. Η μείωση από 14 σε 6 δισ. ευρώ σηματοδοτεί τη ραγδαία επιδείνωση του επιχειρηματικού κλίματος της ελληνικής οικονομίας. Από την άλλη μεριά, αξιοσημείωτη είναι και η μείωση των εισοδημάτων από ακίνητη περιουσία που υποχώρησαν από 9 σε 6 δισ. ευρώ. Στον αντίποδα των παραπάνω εξελίξεων, εντοπίζεται η φαινομενικά οξύμωρη αύξηση εισοδημάτων από τόκους, μερίσματα, εισόδημα αλλοδαπής κτλ. Η αύξηση του ύψους των συγκεκριμένων εισοδημάτων οφείλεται στην υποχρεωτική δήλωσή τους, που ίσχυσε για πρώτη φορά για το φορολογικό έτος 2014 (ΠΟΛ. 1042/2015). Κατά συνέπεια, πρόκειται για υποχρεωτική δήλωση ή εμφάνιση εισοδημάτων που είναι δυνατό να είχαν αποκτηθεί και παλαιότερα και όχι για δημιουργία νέου εισοδήματος. Αυτή η τεχνητή αύξηση κατά 5 δισ. ευρώ συμβάλλει και στη σχετική διατήρηση του ύψους του συνολικού εισοδήματος.

Οι παραπάνω μεταβολές αποτυπώνουν τις βασικές εξελίξεις του εισοδήματος κατά την περίοδο της παρατεταμένης ύφεσης και αντανακλούν τον ρόλο της φορολογικής μεταρρύθμισης στην άντληση δημοσίων εσόδων. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να εξεταστεί η κατανομή της φορολογίας στα διάφορα κλιμάκια εισοδήματος.

3. Εξέλιξη φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων

Η μελέτη κατανομής των φορολογικών βαρών αποτελεί σύνθετη διαδικασία, καθώς οι φορολογικές δηλώσεις (υποβληθέντα Ε1) αναφέρονται σε διαφοροποιημένες, ανομοιογενείς και μη αυτοτελείς οικονομικές οντότητες. Παρακάμπτοντας ορισμένες σημαντικές μεθοδολογικές και ερμηνευτικές δυσκολίες (βλ. Παράρτημα), στο Διάγραμμα 3 απεικονίζεται η σχέση μεταξύ του αθροιστικού ποσοστού του φορολογούμενου εισοδήματος με το αντίστοιχο αθροιστικό ποσοστό της συνολικής φορολογίας που του αναλογεί, όπως προκύπτει από την ταξινόμηση των εισοδημάτων των φορολογικών δηλώσεων. Για την κατάρτιση εισοδηματικών εκατοστημορίων, το σύνολο των φορολογικών δηλώσεων ταξινομείται από τις χαμηλότερες προς τις υψηλότερες, σύμφωνα με το ύψος του φορολογούμενου εισοδήματος. Ως αποτέλεσμα, στο Διάγραμμα 3 απεικονίζονται δύο καμπύλες τύπου Lorenz για το 2011 και το 2016 αντίστοιχα, όπου παρουσιάζεται η μεταβαλλόμενη σχέση μεταξύ εισοδήματος και φόρων φυσικών προσώπων.

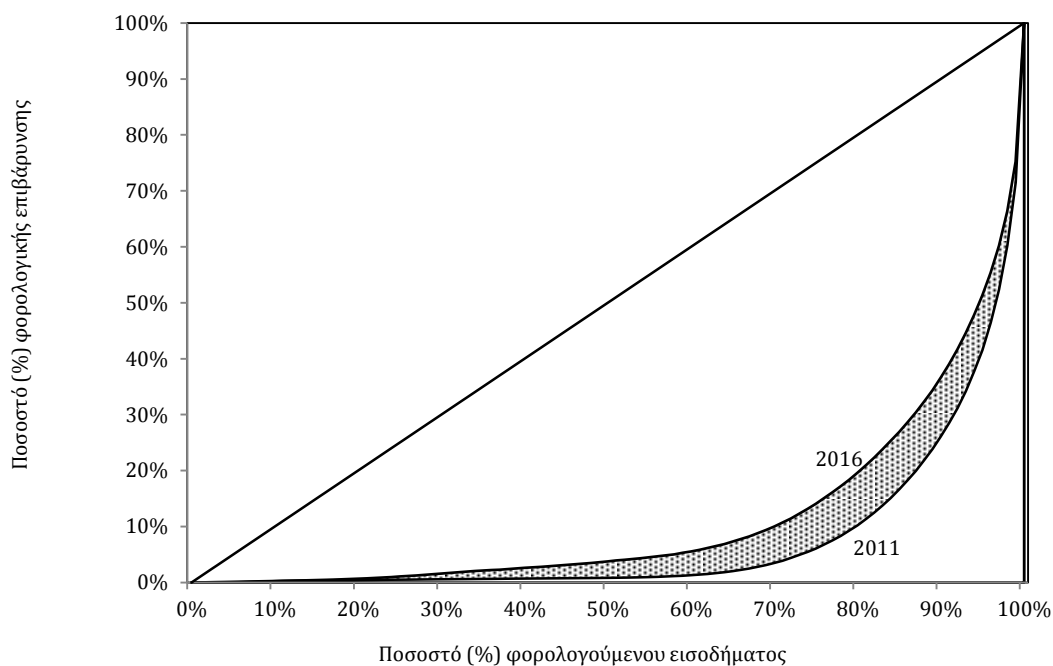
Για την κατανόηση του Διαγράμματος 3 οι ακόλουθες δύο επισημάνσεις κρίνονται απαραίτητες:

1. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων καμπυλών Lorenz, ο οριζόντιος άξονας αντιστοιχεί στο ποσοστό πληθυσμού. Αντ' αυτού, στο Διάγραμμα 3, ο οριζόντιος άξονας απεικονίζει το ποσοστιαίο άθροισμα του

φορολογούμενου εισοδήματος, ενώ ο κάθετος το ποσοστό της φορολογίας που του αντιστοιχεί.

2. Επιπλέον, στις καμπύλες Lorenz, μια μετατόπιση προς τα αριστερά, δηλαδή προς τη διαγώνιο γραμμή ισοκατανομής, εΐθισται να εκλαμβάνεται ως θετική εξέλιξη, σηματοδοτώντας μία λιγότερο άνιση κατανομή εισοδήματος. Στη περίπτωσή μας ισχύει το αντίθετο. Η κίνηση της καμπύλης κατανομής προς τα αριστερά σηματοδοτεί μια μεγαλύτερη ποσοστιαία επιβάρυνση των χαμηλότερων εισοδηματικών κλιμακίων.

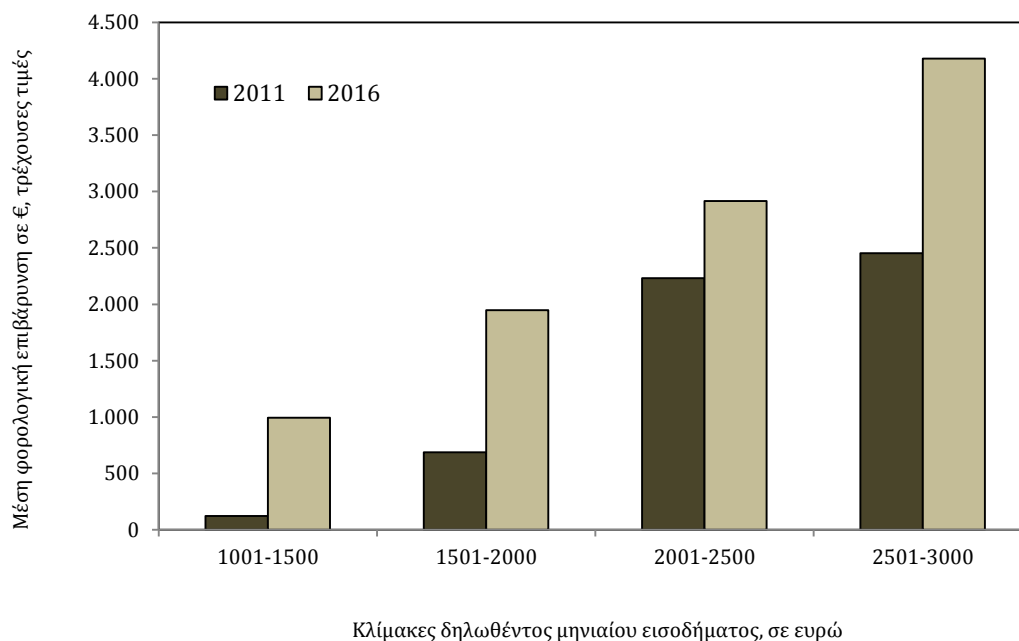
Διάγραμμα 3: Ποσοστιαία (%) αντιστοίχιση φορολογούμενου εισοδήματος και φορολογικής επιβάρυνσης (2011 και 2016)

Πηγή: ΓΓΠΣ, ΑΑΔΕ και επεξεργασία

Στο Διάγραμμα 3, η σκιασμένη περιοχή δείχνει το μέγεθος της σημαντικής διαφοροποίησης που προέκυψε το 2016 σε σχέση με το 2011. Μεταξύ των συγκεκριμένων ετών, στα πολύ χαμηλά εισοδήματα, οι ποσοστιαίες διαφορές είναι σχετικά αμελητέες. Από το 20^ο εκατοστημόριο του εισοδήματος και μετά, οι διαφορές αρχίζουν να εμφανίζονται ολοένα και περισσότερο σημαντικές. Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα σημαίνει ότι: Πρώτον, κατά το 2016, η ποσοστιαία κατανομή των φόρων εισοδήματος έγινε περισσότερο «ίση» σε σχέση με το 2011 και, δεύτερον, τα υψηλότερα ποσοστά φορολογίας αντιστοιχούν και σε υψηλότερο φορολογικό όγκο. Κατά συνέπεια, η επιβάρυνση των χαμηλών εισοδημάτων είναι σχετική και απόλυτη (βλ. Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4: Μεταβολή μέσης φορολογικής επιβάρυνσης, ανά εισοδηματικό εύρος σε ευρώ (τρέχουσες τιμές, 2011 και 2016)

Πηγή: ΓΓΠΣ, ΑΑΔΕ και επεξεργασία

Η εξέταση της κατανομής των φορολογικών βαρών απαιτεί μια διττή προσέγγιση. Από τη μια μεριά, εξετάζεται μέσω της αύξησης των φορολογικών συντελεστών ανά εισοδηματική κλίμακα. Από την άλλη, ερμηνεύεται μέσω των διακυμάνσεων των διαφόρων πηγών εισοδήματος. Όσον αφορά την πρώτη προσέγγιση, στο Διάγραμμα 4 παρουσιάζονται διάφορα κλιμάκια μηνιαίου ακαθάριστου εισοδήματος των φορολογικών δηλώσεων των ετών 2011 και 2016. Όπως είναι εμφανές, οι συγκριτικές μεταβολές της μέσης φορολογίας μεταξύ των ετών 2011 και 2016 για κάθε κλιμάκιο μηνιαίου εισοδήματος ανεξαρτήτως πηγής είναι εντονότατες. Στις φορολογικές δηλώσεις με μηνιαίο δηλωθέν ακαθάριστο εισόδημα από 1.001 ευρώ έως 1.500 ευρώ, η μέση φορολογική επιβάρυνση αυξήθηκε κατά 7 φορές (720%)! Αντίστοιχα, στο ακόλουθο κλιμάκιο μηνιαίου εισοδήματος (1.501 ευρώ -2.000 ευρώ) η μέση αύξηση της άμεσης φορολογίας ξεπερνά το 180%, ενώ στο αμέσως επόμενο κλιμάκιο (2.001 ευρώ -2.500 ευρώ) αγγίζει το 31%. Τέλος, για τις φορολογικές δηλώσεις με μηνιαίο εισόδημα μεταξύ 2.501 ευρώ έως 3.000 ευρώ, η μέση αύξηση υπολογίζεται να είναι της τάξης του 70%.

Για μια πλήρη και σαφή αποτύπωση της συνολικής επίπτωσης της φορολογίας στο διαθέσιμο εισόδημα, θα πρέπει να συνυπολογιστεί τόσο ο υψηλότερος φόρος περιουσίας (ΕΝΦΙΑ), που δεν καταγράφεται εδώ, καθώς και η αύξηση των έμμεσων φόρων κατανάλωσης (κυρίως του ΦΠΑ), που επιβάρυναν

σημαντικά τα βασικά είδη κατανάλωσης των νοικοκυριών. Πάντως, οι ραγδαίες αυξήσεις που καταγράφονται σε επίπεδο άμεσης φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων αποτελούν σημαντική πτυχή της έντασης της εσωτερικής υποτίμησης στην Ελλάδα.

4. Το ανώτερο 5% των φορολογικών δηλώσεων

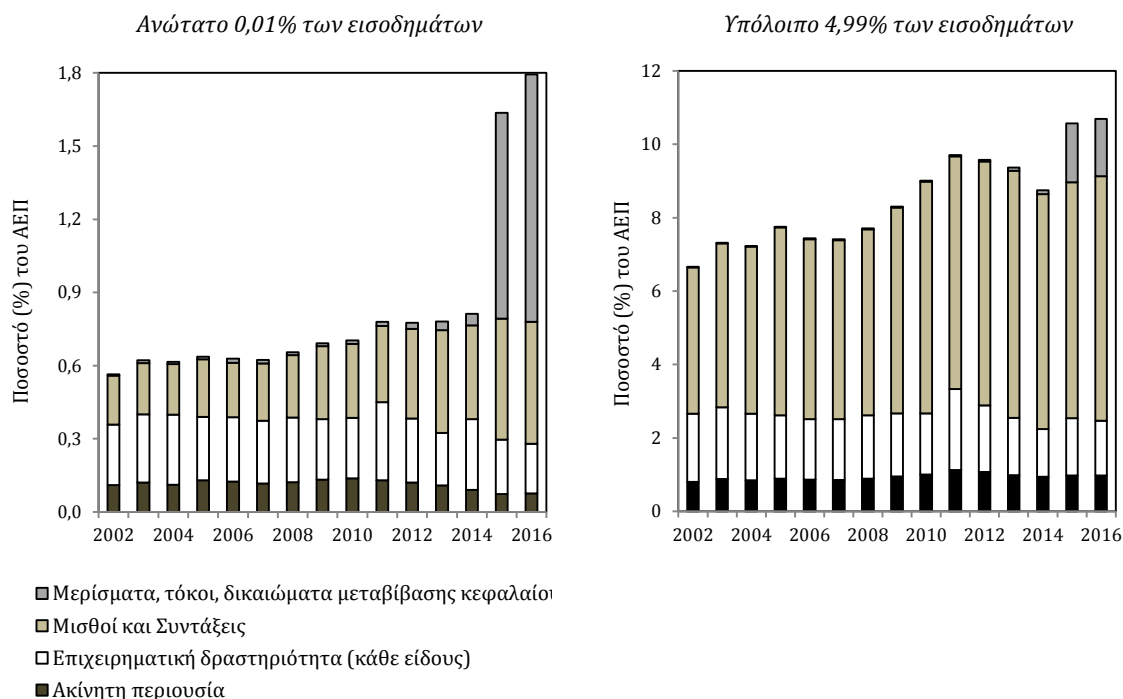
Η φορολογική μεταστροφή που θεσμοθετήθηκε σταδιακά από το 2011 φαίνεται ότι επιβάρυνε περισσότερο τα χαμηλά και τα μεσαία εισοδήματα. Εκτός από την αύξηση της φορολογίας των χαμηλών εισοδημάτων που παρουσιάστηκε παραπάνω, ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέταση των πολύ υψηλών εισοδημάτων, στην οποία αναδεικνύεται μια διαφορετική όψη της ανισοκατανομής των εισοδημάτων τους. Η σύγχρονη έρευνα (Atkinson, 2007· Waldenström, 2018) έχει αναδείξει ορισμένες σημαντικές διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό των πολύ υψηλών εισοδηματικών κλιμακίων, τόσο ως προς τις μεταβολές των σχετικών μεριδίων όσο και ως προς το είδος των αποκτηθέντων εισοδημάτων. Τα εν λόγω ευρήματα αποτυπώνονται και στην περίπτωση της Ελλάδας.

Επιλέγοντας το υψηλότερο 5% των δηλωθέντων εισοδημάτων φυσικών προσώπων δίνεται η δυνατότητα ελέγχου διαχρονικής μεταβολής των μεριδίων εισοδήματος και εξέτασης του είδους των αποκτηθέντων εισοδημάτων. Περαιτέρω, χωρίζοντας το συγκεκριμένο τμήμα μεταξύ του *ανώτατου 0,01%* και του υπόλοιπου 4,99%, παρέχεται πληροφόρηση για τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις του πιο ευκατάστατου πληθυσμού. Ο λόγος ενός τέτοιου διαχωρισμού έγκειται στην υπόθεση ότι εντός των ανώτερων εισοδηματικών κλιμακίων υφίσταται μια εσωτερική ανισοκατανομή που αποτυπώνεται στη συγκέντρωση μιας ειδικής κατηγορίας εισοδήματος στα ανώτατα τμήματα της κατανομής. Για τον λόγο αυτό, στο Διάγραμμα 5 απεικονίζεται το ύψος και η σύνθεση εισοδήματος που αντιστοιχεί στο *ανώτατο 0,01%* και στο υπόλοιπο 4,99% των υψηλότερων εισοδημάτων ως ποσοστά του ΑΕΠ.

Το Διάγραμμα 5 απεικονίζει εισοδήματα από: α) ακίνητη περιουσία, β) επιχειρηματική δραστηριότητα κάθε είδους, γ) μισθούς και συντάξεις, και δ) μερίσματα, τόκους κτλ. Για την πλήρη κατανόηση της σημασίας των παρουσιαζόμενων κατηγοριών, προτείνεται η μελέτη μεταξύ δύο ξεχωριστών περιόδων. Πρωτίστως, στη διάρκεια των ετών 2002 έως 2014, το εισόδημα του *ανώτατου 0,01%* καταγράφει μια ήπια αλλά σταθερή αυξητική πορεία που μεταβάλλεται από 0,56% σε 0,81% του ΑΕΠ. Κατά την ίδια περίοδο, το μερίδιο εισοδήματος του υπόλοιπου 4,99% υφίσταται πολλές και διαφορετικές μεταβολές, κυμαινόμενο από 6,6% σε 8,75% του ΑΕΠ. Κατά συνέπεια, το

υψηλότερο 5% των εισοδημάτων βελτίωσε τη σχετική του θέση απολαμβάνοντας μεγαλύτερο ποσοστιαίο μερίδιο εισοδήματος και με το ανώτατο 0,01% αυτού να καταγράφει εντονότερη σχετική αύξηση.

Διάγραμμα 5: Σύνθεση εισοδήματος του υψηλότερου 0,01% και του υπόλοιπου 4,99% των εισοδημάτων στην Ελλάδα ως ποσοστά (%) του ΑΕΠ (2002-2016)

Πηγή: ΓΓΠΣ, ΑΑΔΕ και επεξεργασία

Μια βασική διαφορά μεταξύ των προηγούμενων μεταβολών έγκειται στη διαφορετική εισοδηματική σύνθεση που αντιστοιχεί στις δύο αυτές υποκατηγορίες της κατανομής. Όπως παρατηρείται, οι πηγές εισοδήματος από μισθούς και συντάξεις έχουν μικρότερη ποσοστιαία συμμετοχή στο εισόδημα της πρώτης συγκριτικά με τη δεύτερη ομάδα εισοδημάτων. Η σημαντική διαφορά της εισοδηματικής σύνθεσης εντείνεται ακόμα περισσότερο με την εξέταση των δεδομένων των φορολογικών ετών 2015 και 2016 κατά τα οποία –όπως αναφέρθηκε προηγουμένως– τέθηκε σε ισχύ η υποχρεωτική δήλωση εισοδημάτων από μερίσματα, τόκους κτλ.

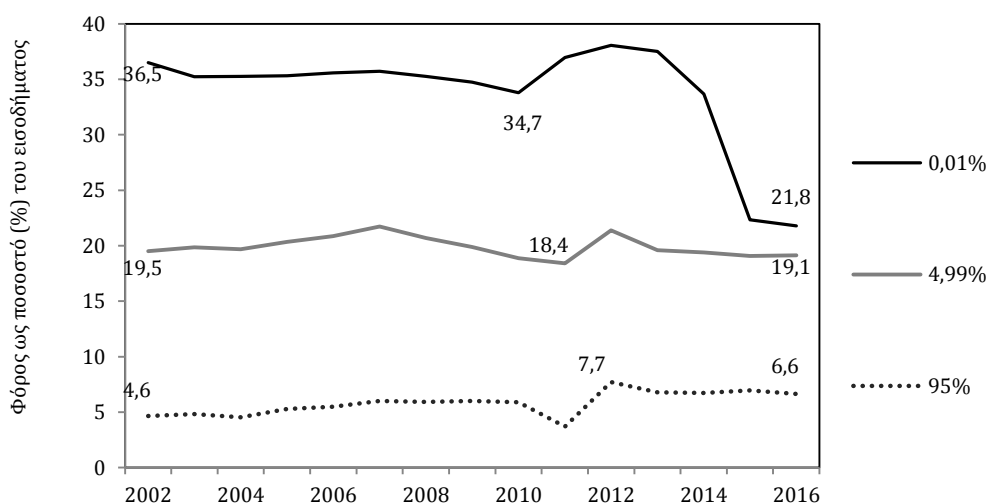
Το 2015, στην περίπτωση του ανώτατου 0,01% της κατανομής, η απότομη αύξηση εισοδημάτων από τόκους, μερίσματα κτλ. σηματοδοτεί έναν σαφή διαχωρισμό εντός των πιο ευκατάστατων ομάδων του πληθυσμού. Άλλωστε, όπως φαίνεται και από τα δεδομένα, το εισόδημα που προέρχεται από τη συγκεκριμένη πηγή είναι μεγαλύτερο σε σχέση με εκείνο που προέρχεται από το άθροισμα όλων των υπολοίπων. Από την άλλη μεριά, στο υπόλοιπο 4,99% η

υποχρεωτική δήλωση τέτοιου είδους εισοδημάτων συμβάλλει με πολύ ηπιότερο τρόπο στην αύξηση του εισοδηματικού μεριδίου που του αναλογεί. Οι παραπάνω μεταβολές φαίνεται ότι βελτιώνουν κατά πολύ τη σχετική εισοδηματική θέση του *ανώτατου 0,01%* της κατανομής. Το μερίδιο εισοδήματος εκτοξεύεται στα επίπεδα του 1,8% του ΑΕΠ (2016), αποδίδοντας και μια ιδιαίτερη όψη του είδους του εισοδήματος που απολαμβάνει.

Τα προηγούμενα αποτελέσματα βοηθούν στην κατανόηση της διαχρονικής εξέλιξης της κατανομής των φορολογικών βαρών στα διάφορα εισοδηματικά κλιμάκια. Για την εξέταση του λόγου φόρων προς εισόδημα στο ανώτερο 5% της εισοδηματικής κλίμακας καθώς και των υπόλοιπων εισοδημάτων, στο Διάγραμμα 6 παρουσιάζεται ο λόγος φορολογικής επιβάρυνσης εισοδήματος φυσικών προσώπων προς το αντίστοιχο φορολογούμενο εισόδημά τους. Η άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών γίνεται αντιληπτή κατά την εξέταση του *ανώτατου 0,01%*. Την περίοδο 2002 έως 2010, ο λόγος 0,01% χαρακτηρίζεται από ήπια πτώση, που κυμαίνεται μεταξύ του 36,5% και 34,7%. Στη συνέχεια η σχέση φόρων προς εισόδημα ακολουθεί αυξητική πορεία αγγίζοντας το 38% (2012) ενώ, μέχρι και το 2016, ο λόγος καταλήγει μειωμένος στο επίπεδο του 21,8%. Μια τέτοια εξέλιξη χαρακτηρίζει το επίπεδο άνισης κατανομής των νέων φορολογικών βαρών σε σχέση με το αποκτηθέν εισόδημα.

Επιπροσθέτως, ο λόγος φόρων προς φορολογούμενο εισόδημα στο υπόλοιπο 4,99% της κατανομής διατηρεί μια σχετική σταθερότητα. Οι μεταβολές του είναι ήπιες και κυμαίνονται μεταξύ του 18,4% και 19,5%, ενώ αντιθέτως το υπόλοιπο 95% των εισοδημάτων καταγράφει μια σημαντική σχετική αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης, που ξεκινάει από το επίπεδο του 4,6% (2002) και καταλήγει στο 6,6% (2016). Όλα τα παραπάνω συνηγορούν προς μια εξαιρετικά δυσμενή επίπτωση των φόρων στο εισόδημα, συμβάλλοντας στη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και στην αύξηση της ανισότητας.

Διάγραμμα 6: Λόγος φόρων εισοδήματος φυσικών προσώπων προς φορολογούμενο εισόδημα ανά εισοδηματικό κλιμάκιο (Ελλάδα, 2002-2016)

Πηγή: ΓΓΠΣ, ΑΑΔΕ και επεξεργασία

Συμπεράσματα

Βασικά συμπεράσματα της επεξεργασίας των φορολογικών δεδομένων εισοδήματος φυσικών προσώπων είναι τα εξής:

1. Το έτος 2011 αποτελεί ορόσημο για τη μεταστροφή της φορολογικής πολιτικής, με τη θεσμοθέτηση υψηλών τεκμηρίων διαβίωσης και την αύξηση των συντελεστών φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων.
2. Στην περίοδο της ύφεσης, η κατανομή της φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων επιβάρυνε δυσανάλογα τα χαμηλά και τα πολύ χαμηλά εισοδήματα (βλ. Διάγραμμα 3).
3. Μεταξύ των ετών 2011 και 2016, η μέση φορολογική επιβάρυνση των φορολογικών δηλώσεων με ακαθάριστο δηλωθέν εισόδημα από 1.001 ευρώ έως 1.500 ευρώ υπολογίζεται ότι αυξήθηκε κατά 720%! Επιπρόσθετα, υψηλή αλλά δυσανάλογη ήταν η αύξηση στα υπόλοιπα κλιμάκια δηλωθέντος εισοδήματος.
4. Η νέα φορολογική νομοθεσία συνέβαλε ώστε να μεταβληθεί το σχετικό ύψος των διαφόρων πηγών εισοδήματος, συγκρατώντας τη μείωση της συνολικής φορολογητέας ύλης. Η υποχρεωτική δήλωση σημαντικού τμήματος των εισοδημάτων, που ίσχυσε από το οικονομικό έτος 2015 και μετά, εμφάνισε την εντονότατη ανισότητα εισοδήματος γενικά, αλλά και εντός του ανώτερου 5% της εισοδηματικής κατανομής.

Βιβλιογραφία

Atkinson, A.B. (2007). "Measuring top incomes: Methodological issues", in A.B. Atkinson and T. Piketty (eds), *Top Incomes over the Twentieth Century: A Contrast between Continental European and English-Speaking Countries*, Oxford and New York: Oxford University Press.

ESM (2017). "The ESM stability support programme, Greece, first & second reviews", July 2017 Background Report, *Institutional Paper 064*, European Commission.

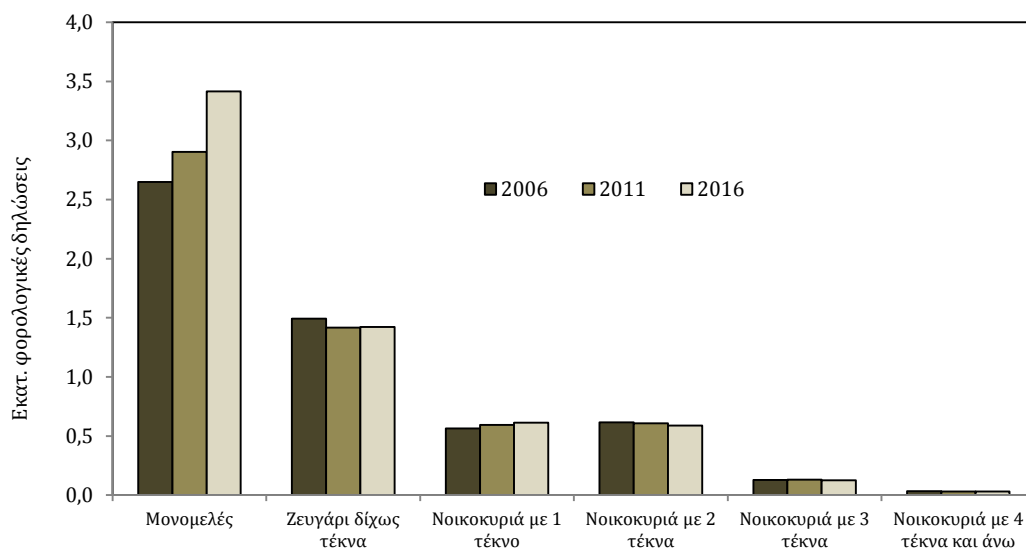
IMF (2012). *Greece: Request for extended arrangement under the extended fund facility*, IMF Country Report 12/57.

Waldenström, D. (2018). "Inequality and the super-rich", *Journal of Income Distribution*, 25(1), pp. 1-14.

Παράρτημα: Η ιδιαιτερότητα των δεδομένων φορολογίας εισοδήματος

Η ταξινόμηση του συνόλου των φορολογικών δηλώσεων σε ισοπληθή εισοδηματικά κλιμάκια (δεκατημόρια ή εκατοστημόρια) ενέχει ένα ουσιαστικό ζήτημα εσωτερικής ανομοιογένειας. Τα πρώτα 45 –περίπου– εισοδηματικά εκατοστημόρια απαρτίζονται από σημαντικά μεγάλο αριθμό μονομελών φορολογικών δηλώσεων, είτε μηδενικού είτε πολύ χαμηλού εισοδήματος. Στο Διάγραμμα 7 απεικονίζεται η κατ' έτος σύνθεση του συνόλου των φορολογικών δηλώσεων που υποβλήθηκαν, διαχωρίζοντας μεταξύ αυτών όσες αντιστοιχούν σε ατομικές, συζύγους δίχως τέκνα και με 1, 2, 3 ή 4 και άνω τέκνα. Όπως γίνεται κατανοητό, οι φορολογικές δηλώσεις που υποβάλλονται από υπόχρεους με εξαρτώμενα τέκνα είναι πολύ λίγες σε σχέση με τις αντίστοιχες ατομικές και εκείνες που αφορούν συζύγους δίχως τέκνα.

Διάγραμμα 7: Αριθμός φορολογικών δηλώσεων κατά τύπο φορολογικής οντότητας (Ελλάδα, 2006, 2011 και 2016)

Πηγή: ΓΓΠΣ και ΑΑΔΕ

Η γενική εικόνα του Διαγράμματος 7 καθιστά σαφές ότι τα φορολογικά δεδομένα δεν είναι αντιπροσωπευτικά της σύνθεσης των νοικοκυριών (και άρα του εισοδήματός τους) στην Ελλάδα. Οι λόγοι μιας τέτοιας διαφοροποίησης ποικίλλουν και αφορούν τόσο ζητήματα φορολογικής νομοθεσίας όσο και συγκυριακές αιτίες.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ
Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων
Εμμανουήλ Μπενάκη 71Α
106 81, Αθήνα

Τηλ. +30 2108202257
Fax +30 2108202203

www.ineobservatory.gr

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο
είναι του συγγραφέα και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη
τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

Γλωσσική επιμέλεια –Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα

© ΙΝΕ ΓΣΕΕ
ISSN: 2585-3708

Η παρούσα έρευνα χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και το Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης
στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη
Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και δια Βίου Μάθηση» 2014-2020